

Inhoud

VANWEGE DE OORLOG		7
De Duitse kleermaker	Nederland '45	8
Spitfire	England Kent '93	16
Oorlogsmisdadiger	Argentinië '92	21
Terug naar Joods Berlijn	Oost Berlijn '90	24
Bakker Koot	Las Vegas '81	28
De laatste getuige	Chicago '09	30
AMERIKAANSE TOESTANDEN		33
Hollands Amerika	USA/Canada '01	34
Church Universal and Triumphant	Montana '93	40
American way of death	Florida/Californië '85	46
Angola prison	Louisiana '91	53
Deathrow	Texas '95	55
DE HEILSTAAT		61
Radio Moskou	USSR '84	62
Transsiberische spoorlijn	USSR '84	66
Het wilde oosten	Siberië '86	71
Polen tussen oost en west	Polen '78/'92/'09	75
Stiekem	DDR '88	79
IN AFRIKA		81
De woestijntrein	Van Abidjan naar Ouagadougou '84	82
Na de revolutie	Burkina faso '85	86
Brieven van een missionaris	Congo Brazzaville / Kameroen '91	91
Mocele Mbembe	Congo Brazzaville '85	97
Missie volbracht	Uganda '99	102
De prijs van diamant	Congo Kinshasa '04	105
Welcome to Ethiopië	Ethiopië '10	109
STRIJDTONEEL		113
Problem, no problem	Afghanistan '95	114
Mensen in nood	Somalië '92	123
Wij gaan hier nooit meer weg	Israël '88	126
De jacht op de Nidar Pampurova	Duitsland Keulen '92	130

IN HOLLAND		137
Rijksweg A1	Van Oldenzaal tot Amsterdam '86	138
Trijntje en Hendrik	Hoogland '11	143
De laatste vrije jongens	Amsterdam '97	152
De ambulance	Amsterdam '95	144
Speleologie	Ardenne '98	157
Begane grond	Nederland '00	161
De val	Duitsland Seedorf '93	168
De wereld van Berber	Bartlehiem '06	172
De man op het wad	Lauwersmeer '02	178
Hoge Veluwe: Alles voor de kunst	Otterlo - Hoenderlo '00	193
Leven in de stilte	Nederland '89	191
MIJN VERLEDEN TIJD		197
Witte paters in de bijbelbelt	Hierden '52	198
Vakantiewerk	Kampen '55	198
Een noorman in ons land	Nederland '63	204
Welkom in Stockholm	Zweden '76	212
VAN HEINDE EN VER		217
Piramides	Egypte '78	218
De Ganges: heilig, traag en vuil	India '82	223
Leven in twee werelden	Brazilië '80	229
Wachten op T.	Brazilië '80	233
Binnenland	Suriname '77	241
Ver van mijn bed	Zuid Korea '88	250
Klezmer in mineur	Roemenië '11	253
Pulken	Berlijn '10	259
HOLLANDERS OVER DE GRENS		261
De dichter en de aborigenes	Australië '88	262
Lepra pater	India '77	265
Hollanders op ijs	IJsland '82	267
Vergeten Nederlanders	Indonesië Surabaya '07	270
Zo is het maar net	Rijnreis '87	273
UITLEIDING		276

VANWEGE DE OORLOG

Tot voor enkele jaren liep er een duidelijke grens door ons land. Aan de ene kant de mensen die de oorlog hadden meegemaakt en aan de andere kant zij die over veel zaken niet konden meepraten want 'jij hebt de oorlog niet meegemaakt'. Ik zelf ben van 1941 dus heb de oorlog niet bewust meegemaakt. Ik vond het vervelend om urenlang tijdens een bomalarm in een kelder te moeten zitten, waar een oma de voorbidder was van de rozenkrans (dat is een katholiek gebedssnoer dat stoere jongens tegenwoordig wel om hun hals dragen als sieraad, weten zij veel.) Ik vond het spannend om, gezeten achter bij mijn moeder op de fiets, de vrolijke klanken van het luchtalarm te horen. Want dat was de aankondiging dat er grote stukken zilverpapier uit de lucht zouden komen vallen (om de radar van de vijand te misleiden). En ik begreep niet waarom mijn moeder in paniek van haar fiets sprong en met mij in een droge greppel dook. Nee, ik hoor tot de generatie die de oorlog niet bewust heeft meegemaakt.

De schilder, dichter en schrijver Armando, twaalf jaar ouder dan ik en tijdens de oorlog woonachtig in de buurt van kamp Amersfoort, waar hij als kind zag dat onschuldige gevangenen op transport gesteld werden, om daarna, in de meeste gevallen, gedood te worden, heeft de oorlog duidelijk op een veel bewustere wijze meegemaakt. Zijn hele werk is doordrenkt van oorlog.

*Bij het maken van de film 'Spitfire' zocht ik een geschikte plaats waar ik hem een fragment uit een van zijn boeken over het 'schuldige landschap' kon laten voorlezen:
"Een landschap dat heeft zien gebeuren. Want in landschappen, in de schone natuur, vinden vaak de afgrijselijkste opvoeringen plaats. Veldslagen, sluipmoorden. Plekken van kwekking van weerloze schepsels."*

Ik vond de resten van een bunker nabij Soesterberg. Dat leek me een mooi decor. Armando las zijn tekst prachtig, terwijl de F16 straaljagers in de verte stegen en daalden. De oorlog was nooit ver weg.

De Duitse kleermaker

Nederland, 1945

Wij staan in Den Haag voor het geheugen van Nederland: het gebouw waar de meeste dossiers van Nederland opgeborgen zijn. Kilometers bruine mappen waarvan de meeste openbaar, maar er is ook een afdeling waar geheime politiedossiers liggen, dossiers die niemand mag zien, nou ja alleen gecertificeerde personen met speciale toestemming. Want als niemand er meer in mag kijken, dan kunnen ze net zo goed verdwijnen. Wij, dat zijn mijn zoon Yorn, mijn dochter Dagmar en ik (Hans). De reden waarom we juist nu naar dit gebouw zijn gegaan is de mededeling dat de dossiers van het Nederlands Beheersinstituut sinds 2018 openbaar zijn en op aanvraag kunnen worden ingezien. Na de oorlog zocht het Beheersinstituut uit wie zich tijdens de oorlog ‘netjes’ had gedragen en wie geld verdiend had door te collaboreren met de bezetter. Dat konden NSB'ers zijn, Nederlandse collaborateurs iedereen die de Duitse nationaliteit bezat en zich in Nederland wilde vestigen. Veelal waren dat Duitsers die al voor de oorlog in Nederland woonden. Het Beheersinstituut moest nu uitzoeken welke Duitsers in het naoorlogse Nederland het recht hadden hier te blijven en wie op grond van zijn houding tijdens de bezetting het land zou worden uitgezet. Die dossiers zijn na bijna 70 jaar eindelijk vrijgegeven.

Met kloppend hart gaan we het gebouw binnen. We hebben het dossier van W.Wijnants uit Harderwijk laten reserveren, mijn vader en de opa van Yorn en Dagmar, de man die nooit over de oorlog gesproken heeft en wij hebben daar ook nooit naar gevraagd. Dat deed je niet. Je keek niet achteruit maar vooruit, naar de toekomst. En dus wisten we van het oorlogsverleden van Wilhelm Wijnants helemaal niets, behalve dat het gezin van de Duitse kleermaker een paar jaar na de oorlog in de Tonselse Weisteeg had gewoond op één kamer, vlak bij de plek waar tijdens de oorlog de Stellung Hase lag, een Duitse militaire basis van waaruit radarinstallaties de Engelse vliegtuigen konden waarnemen die op weg waren naar Duitsland. Mijn vader had daar gedurende de oorlogsjaren als dienstplichtige Duitse soldaat gewerkt als kleermaker. En omdat in Stellung Hase meer manschappen lagen dan er slaapplaatsen waren, werd een deel van de mannen ‘ingekwartierd’ in de omgeving van de Stellung. Soldaat Wilhelm Wijnants kwam zo terecht bij de familie van Peter van Os die met zijn gezin op het adres Weisteeg nr 10 woonden.

Dat er in dat huis ook een onderduiker woonde maakte de Duitse kleermaker blijkbaar niets uit. Het gebeurde vaker dat het aan Duitse soldaten wel bekend was dat in een huis onderduikers zaten, maar dat zij daarover tegenover hun meerderen hun mond hielden. Tenslotte waren zij ook maar als dienstplichtigen ten strijde gestuurd in een oorlog die niet de hunne was. Zo kwamen verschillende Duitse soldaten regelmatig op de nabijgelegen boerderij van de familie van de Brink om wat voedsel te kopen. Want de maaltijden in de legerplaats waren niet geweldig. En naarmate de oorlog vorderde werd het eten niet beter. En zo zorgden de soldaten zelf voor aanvulling op het menu met eieren, kaas en wat de boer allemaal te koop aanbood. Ook in die boerderij zaten onderduikers en ook dat wisten de Duitse soldaten. Maar ook daarover werd niet gesproken en deed iedereen alsof ze van niets wisten. Nu was het niet zo dat alle Duitse soldaten goede kennissen waren van de

boeren in de omgeving van de Stellung Hase. Het waren er maar een paar. En mijn vader was één van hen, mede omdat hij de Nederlandse taal beheerste, hij was immers al sinds 1931 in Nederland. Als kleermaker en als zelfstandig ondernemer in Bussum en nu als dienstplichtige Obergefreiter (korporaal). Toen in mei 1945 de Stellung Hase werd opgeblazen door de Duitse soldaten, trokken zij zich terug richting Duitsland. Maar niet nadat enkelen van hen afscheid namen van de omwonenden. De Duitse kleermaker nam afscheid van de familie van de Brink en als afscheidscadeau gaf hij aan mevrouw van de Brink, een grote kleermakersschaar. Tot vlak voor haar dood in 2018 heeft Bertha van de Brink met die schaar de randen van haar grasveldje bijgeknipt.

Wij hebben het politierapport opgevraagd dat is opgemaakt vlak na de oorlog. Daarin worden verklaringen en getuigenissen opgenomen van mensen die Wilhelm Wijnants tijdens de oorlog hebben gekend. Zulke processen verbaal werden na de oorlog opgemaakt voor iedere Duitser in Nederland om vast te stellen hoe hij zich tijdens de oorlog had gedragen. Of hij zich een aanhanger van het Duitse regime hadden getoond, of dat hij contacten hadden gehad met de Nederlandse ondergrondse. De uitkomst van deze onderzoeken konden zijn: een gevangenisstraf, een uitzetting uit Nederland of een ‘ontvijandiging’, dat wil zeggen dat de betreffende Duitser en zijn gezin niet langer als vijand van het Nederlandse volk beschouwd werd. Dat was nodig om de in beslag genomen bezittingen en het banktegoed geheel of gedeeltelijk terug te krijgen. Alles op grond van moeilijk controleerbare getuigenverklaringen. Want niets was eenvoudiger dan het opdissen van een verhaal over iemand waar je tijdens de oorlog al een hekel aan had. Want tijdens en kort na de oorlog waren mensen met een Duits paspoort in Nederland niet erg populair. En wraak ten aanzien van de machthebbers tijdens de bezetting, was zeker niet uitgesloten nu de rollen omgekeerd waren.

De dossiers van het Nederlands Beheersinstituut mogen dan vrijgegeven zijn, de politiedossiers kunnen alleen maar onder strenge bewaking ingezien worden. Voor het betreden van de beperkte ruimte vind strenge controle plaats. Je mag wel een kladblok meenemen naar de ruimte waar het dossier is, maar eerst wordt gecontroleerd of je er geen documenten of briefjes in hebt gestopt die je in de dossierdoos zou kunnen stoppen. Ook is het verboden om pennen of viltstiften mee te nemen waarmee je namen in het dossier zou kunnen doorstrepen of onzichtbaar maken. En zijn voldoende potloden aanwezig waarmee aantekeningen gemaakt kunnen worden maar waarmee aan de dossiers geen schade toegebracht kan worden. Het maken van foto's is natuurlijk streng verboden. Toen mijn dochter dan ook argeloos naar haar telefoon greep, kwam er direct een van de overal

opgestelde bewakers op haar af om aan te geven dat gebruik daarvan niet toegestaan is.

Het dossier van Wilhelm Wijnants bevindt zich in een bruine archiefdoos. Alles is bewaard. Lijsten met huisraad en kleermakersbenodigdheden. Want het huis waar hij met zijn gezin voor de oorlog woonde was leeg. Zelfs het speelgoedpaard dat ik bij ons vertrek vlak voor de bevrijding, aan een paal had gebonden was verdwenen.

Maar het dossier bevatte ook de verklaringen en verslagen van verhoren van mensen die Wilhelm Wijnants voor en tijdens de oorlog hadden gekend.

Onder andere van enkele burens die bij hem in de straat in Bussum waar hij zijn winkel had en waar hij en zijn gezin boven de winkel woonde.

Zo verklaarde Jacobus Valk een buurman op 29 december 1945:

'Hij was een Rijksduitser en erg voor Hitler. Het was in augustus 1940 op Koninginnedag (31 augustus) dat de Duitsers op straat aan het schieten waren. Mijn buurman van de andere kant, meneer Verdonk, stak zijn hoofd buiten het raam en zei: "Dat gedonder moet maar eens uit zijn met die moffen". Wijnants hoorde dit en zei "Ik zou mijn mond maar een beetje houden" Waarop Verdonk zei: "Voor jou hou ik mijn mond nooit." Enfin, het ene woord haalde het andere aan. En tot slot schreeuwde Verdonk tegen hem: "Jij bent ook eigenlijk een rotmof" Kort daarna werd Verdonk door de Duitsers weggehaald.' De suggestie was natuurlijk dat Wijnants daar de hand in had gehad, maar bij deze bewering heeft de notulist van het rapport met rood potlood een vraagteken in de kantlijn gezet.

Gevalletje voor de rijdende rechter zou je zeggen. Ofwel gewoon een burenruzie ook al spelen op de achtergrond de verschuivende machtsverhoudingen een rol.

Verdonk verklaarde ook nog dat hij wist dat Wijnants een borstbeeld van Hitler in bezit had, waaruit zou moeten blijken dat hij een trouwe fan van het regime was. Wijnants verklaarde tegenover de Beheerscommissie dat het hier ging om een kop op een stuk hout dat je aan de wand kon hangen. Hij had dat gekregen van een kennis die uit Kevelaer kwam. Daar stond een fabriek waar vroeger Christuskoppen gegoten werden en op een stuk hout verkocht aan de bedevaartgangers die de plaats bezochten. Na 1935 werd de Christuskop op bevel van het regime vervangen door een Hitlerkop. Maar omdat weinig bedevaartgangers zo'n kop aan de wand wilden hebben, werd de productie voor een groot deel aan de werknemers van de fabriek cadeau gegeven, die de snuisterijen op hun beurt weer weggaven. Zo kwam Wijnants aan z'n Hitlerkop. Geen reden om iemand het land uit te zetten zou je zeggen.

Ook bleek Wijnants lid te zijn geworden van de N.S.D.A.P., een gegeven dat Wijnants verzwegen had na de oorlog te melden. Dat lijkt me logisch omdat bij het proces van ontvijandiging je niet wilt worden aangezien voor een ex-nazi.

Al voor de oorlog was Wijnants lid van een gezelligheidsvereniging in Hilversum die zich

noemde Deutsche Verein. Sportwedstrijden, gezellig samenzijn van de vele Duitsers in Nederland. Geen enkel politiek doel werd er nagestreefd. Dat werd na het begin van de bezetting wel anders. Iedere vereniging werd door de 'Gleichschaltung' gedwongen om de bezetter als wettig te erkennen en als de enige partij te ondersteunen. Als de leden van de verenigingen de N.S.D.A.P. erkenden en lid werden, dan konden ze rustig hun oorspronkelijke doelen blijven nastreven: sportwedstrijden, koorrepetities of gezellig samenzijn. Duitsers onder elkaar, zoals ook Nederlanders waar ook ter wereld gezellig bij elkaar komen om koffie te drinken, speculaas te eten en over het Nederlandse voetbal te mopperen. De meeste leden van de club hadden geen enkele politieke ambitie, maar betaalden hun contributie zonder ook maar één vergadering of bijeenkomst bij te wonen. Het lidmaatschap was de prijs voor het kunnen blijven uitvoeren van de gezelligheids-activiteiten. Maar leg dat na de oorlog maar eens uit.

Van de verhoren en verklaringen ten aanzien van mijn vader die we in de archiefdoos vinden, worden we niet vrolijk. We weten wel dat hij een hardwerkende en goede kleermaker was blijkens alle getuigschriften van vroegere werkgevers, een man die al ver voor de oorlog een eigen bedrijf in Bussum begint ook al wordt hij door zijn succes en misschien wel uit afgunst door z'n collega winkeliers niet erg gewaardeerd. Toch moet er aan de verslagen en verhoren ook een andere kant zitten. Want met het verzwegen lidmaatschap van de N.S.D.A.P., het beeldje van Hitler in huis krijgt hij niet het felbegeerde bewijs van ontvijandschap, waarmee hij en z'n familie in Nederland kunnen blijven wonen en hij de in beslag genomen geld en goederen voor een deel terug kan krijgen. Ook al zijn niet alle verklaringen van mensen uit die tijd negatief.

Zo is er een verklaring van een Bussumse koopman A.C. van de Hoek, die verklaart dat: *'Wijnants een goede en betrouwbare burger is geweest die geen ander doel had dan een goede middenstander te zijn.'*

Het toeval wil dat de kleindochter van Van de Hoek later getrouwd is met de kleinzoon van Wijnants. Maar dat hebben die grootouders nooit geweten.

Wilhelm Wijnants wordt in januari 1942 opgeroepen om in Duitse dienst te gaan. Hij heeft geluk. Hij wordt niet gestationeerd in Frankrijk of Polen, maar in Nederland. Hij

kan gemakkelijk in de weekenden naar zijn gezin in Bussum, wat blijkt uit het feit dat gedurende de dienstitijd nog een kind geboren wordt. Hij komt bij de Luftwaffe en wordt geplaatst in de 'Stellung Hase,' een radarpost tussen Harderwijk en Ermelo die tot doel heeft om vijandelijke vliegtuigen op weg naar Duitsland bijtijds te signaleren en dat aan afweergeschut op de route door te geven. Wijnants heeft hier de taak om als kleermaker de kleding van de soldaten te verzor-

gen. Op de Stellung zijn er meer manschappen dan bedden, dus Wijnants wordt ingekwartierd bij een van de omwonenden. Dat wordt Weisteeg 10. Het huis waarin Peter van Os met zijn gezin woont.

Omdat hij overdag in de Stellung werkt en 's avonds naar zijn inkwartieradres gaat, is het voor hem niet moeilijk om gegevens van de Stellung met betrekking tot de troepensterkte of de installatie van nieuwe radarinstallaties, door te geven aan de Nederlandse ondergrondse die de gegevens weer konden doorgeven aan de geallieerden, of hun sabotageacties afstellen op de verkregen gegevens.

In 1947 verklaarden de voormalige ondergrondse Visser en van Poelgeest dan ook tijdens het ontvrijdingsproces:

'Wijnants verstrekte naar ondergetekenden bekend, zijn, inlichtingen aan de verzetslieden, waardoor uiteindelijk de geallieerden omtrent positie en sterkte van de Duitse troepen op de hoogte werden gesteld. Voor zover ondergetekenden de betrokkene heeft leren kennen was zijn houding steeds fel anti-nazi en was hij door zijn jarenlange verblijf in Nederland volkomen Nederlands in doen en denken. Hij heeft door zijn houding het verzet tegen de vijand in niet geringe mate gesteund en de ex-illegaliteit is hem hierdoor zeker veel dank verschuldigd. Mijns inziens dient een dergelijk iemand een kans te krijgen zich blijvend in ons land te vestigen'

Het lijkt allemaal vrij eenvoudig en voor iemand die niet in politiek geïnteresseerd is en die eigenlijk maar één ding wil, namelijk zo snel mogelijk weg van die oorlog en aan het werk: kleermaken en zaken doen. Maar in feite is het doorgeven van militaire gegevens aan de ondergrondse heel riskant werk. Als de legerleiding maar het minste vermoeden had gehad dat hij niet alleen de uniformen van de soldaten maakte en herstelde, maar ook gegevens inzamelde voor de ondergrondse, dan was hij vermoedelijk terecht gesteld, want op spionage voor de vijand stond de doodstraf.

Vanaf de A28 waar de weg vlak bij het Veluwemeer ligt, bij een benzinepomp begint een voetpad dat eindigt in een natuurgebied. En midden in het gebied liggen nog enkele bunkerresten. Stevige trapeziumvormige betonresten die de vernietiging van Stellung Hase hebben overleefd. Raar idee dat hier op dit terrein onze vader en opa zijn kleermakerswerkplaats had, waar hij de uniformen van de soldaten repareerde, waar hij zijn ogen en oren goed openhield en stiekem observeerde wanneer er nieuwe radarinstallaties geplaatst werden. En zonder dat hij er erg in had werd hij, de brave kleermaker, verwickeld in een spionage affaire. Niks geen grote heldendaden, niks geen gevechten of achtervolgingen. Maar misschien, omdat hij wel wist dat de oorlog op z'n eind liep en de

rollen straks omgekeerd zouden zijn, misschien dat hij zich daarom al bij voorbaat bekend maakte bij de andere kant, de ondergrondse. Want hij was een voorzichtig man die niet graag onverantwoorde risico's nam maar hij keek wel vooruit naar de dag van morgen.

In 1945 als de Duitsers zich steeds verder terugtrekken wordt de Stellung Hase opgeblazen en trekken de Duitse troepen zich terug. Wijnants wordt gestationeerd in het plaatsje Brochterbeck in het Teutoburger Wald.

Voor zijn vrouw Kätke die met drie kleine kinderen in Bussum is achtergebleven in een steeds Duits vijandiger omgeving, wordt de situatie onhoudbaar. Zeker nu iedereen de bevrijding ziet aankomen en de

vrees bestaat dat er een bijtjesdag zal komen: De Nederlanders zullen zich wreken op de achtergebleven moffen, ook al hadden die met de bezetting niets te maken.

Ze verlaat haar woonhuis, en vlucht naar haar familie in Duitsland. In de chaotische tijd vlak voor de Duitse capitulatie is de grenscontrole minimaal en zo kan zij met drie kinderen, waaronder een baby, de grens over terug naar Duitsland.

Daar krijgt ze het sein dat haar man in de buurt van de plaats Brochterbeck een onderkomen voor hen gevonden heeft op een boerderij. Omdat deze in de buurt van een sluizencomplex in een rivier ligt, wordt de omgeving regelmatig gebombardeerd. Het gezin en de boerenfamilie brengen dan de tijd door in de kelder, de enige veilige plek als de boerderij geraakt zou worden. Het enige verdedigingsmiddel dat ze daar ter beschikking hebben is het eindeloos bidden van de rozenkrans. Als de bombardementen stoppen is dat opnieuw een bewijs van de bescherming door de heilige maagd Maria. Zo hou je het geloof in de voorzienigheid in stand.

Als kind vond ik de bombardementen wel spannend. Vooral omdat je dan nadat het gevaar geweken was, je prachtige stroken zilverpapier kon gaan rapen. De bommenwerpers wierpen die uit om de radar te misleiden. Tijdens de saaie gebeden in de kelder vermaakte ik me met de gedachte aan de buit die ik straks zou gaan oprapen. Het wonen op de boerderij was niet helemaal voor niets. Boer Engbert is een rijk man die z'n weelde graag laat zien. Hij bezit een prachtige koets met paarden. Op zondag rijden hij en z'n vrouw daarmee naar de kerk. Op maandag moet het voertuig dan weer helemaal schoon gemaakt worden voor de kerkgang de volgende week. Mooi werk voor de inwonende Kätke.

Maar de familie Wijnants wil na de oorlog helemaal niet blijven in Duitsland. Kort voordat de grens tussen Duitsland en Nederland hermetisch gesloten wordt gaan ze terug naar het land waar mijn vader zijn toekomst voor hem en zijn familie heeft gedacht. Bussum is geen optie. De buurt is niet erg vriendelijk ten opzichte van Duitsers, het huis is leeg en er zitten andere huurders in. Al het hebben en houden is in beslag genomen door het Nederlands Beheersinstituut als 'vijandelijk vermogen', ook al gaat het slechts om wat meubels en huisraad wat kleermakersbenodigdheden en een klein banktegoed, het is allemaal afgevoerd. Eigenlijk net als de Joodse bezittingen enkele jaren daarvoor, ook al zijn beide inbeslagnames niet met elkaar te vergelijken.

Er is eigenlijk maar één plek waar het gezin welkom is en dat is het oude inkwartieringsadres waar soldaat Wijnants tijdens de oorlog woonde en waar hij z'n gegevens doorgaf aan de ondergrondse: Weisteeg 10 in Tonsel tussen Harderwijk en Ermelo.

De boerderijen in de buurtschap Tonsel zijn erg klein, maar desondanks wordt in de boerderij van van Os een kamer ingeruimd voor het gezin met vier kinderen. Een bedstee biedt plaats aan twee kinderen. Een opklapbed aan twee ouders en een kind. En er staat ook nog een kinderbedje. En verder is er een (plof) plee en op vrijdag een teil in de kamer waarin de kinderen in bad gaan. Gekookt wordt er op een gasstelletje en een eettafel completeert het interieur. Een kolenkachel zorgt voor verwarming in de uitzonderlijk strenge winter van 1947.

Hoewel het wonen meer weg heeft van kamperen proberen mijn ouders zo snel mogelijk een gewoon burgerleven te organiseren. Mijn vader is een goede kleermaker en heeft al snel werk bij een kleermakerij in Harderwijk.

Dan begint de lange strijd om de fel begeerde 'ontvijanding' te verkrijgen. Dat is nodig om de in beslag genomen goederen en banktegoeden terug te krijgen. De Nederlandse politiek is dat alle Duitsers worden opgevangen in interneringskampen in afwachting van het onderzoek dat moest aantonen dat ze zich in de oorlog 'netjes' hebben gedragen. En dat betekent dat je moet aantonen dat je steeds een vriend van Nederland bent geweest. Mijn vader zit enkele maanden in een interneringsvestiging in Harderwijk, opnieuw vlak bij zijn gezin. Zijn illegale werkzaamheden die tijdens de bezetting de doodstraf hadden kunnen opleveren, worden nu zijn redding. Het kan verkeren.

Het leven in Tonsel in de tijd na de oorlog voor een kleuter heerlijk, De volwassenen zijn druk bezig een bestaan op te bouwen, dus die bemoeiden zich niet met de kleintjes. En letten ook niet zo op wat ze allemaal uitspoken en waar ze uithangen. Geen mooier

speelterrein dan het erf van de keuterboer. Er is een hond, een paard, wat kippen, een schuur met gereedschap en wat landjes met boerenkool, aardappels, knollen, bessenstruiken en wat fruitbomen. En de kleuters worden overal getolereerd. Wat nog wel eens resulteert in een hondenbeet, een trap van een paard, een val in een sloot of een val uit een boom, maar niemand die zich daar druk over maakt.

Over de oorlog heeft niemand het meer. Het is de periode van na de oorlog, een tijd van vooruit kijken, een tijd van het achter je laten van alles wat in de donkere oorlogsdagen gebeurd is. Ons gezin blijft niet hokken op die ene kamer met plof-plee. Binnen enkele jaren vertrekken we naar een ruimere huurwoning in Harderwijk. Verhuizen is in die tijd geen ingewikkelde onderneming. Alle schamele bezittingen passen gemakkelijk op een platte boerenkar, getrokken door het paard van de boer. Trots wandel ik naast het paard de Wei-steeg uit op weg naar een mooie maar onbekende toekomst.